

Een bijzondere vorm van lenigheid

Maarten van der Meer Het jaar 2008 staat in het teken van nieuwe landelijke en regionale cultuurplannen. Wat betekenen deze gewijzigde plannen voor de effectiviteit van de kunstlobby? En wat is het gevolg van het feit dat juist de grote gemeenten hun systematiek niet gewijzigd hebben?

Het jaar 2008 staat voor veel kunstinstellingen in het teken van de nieuwe landelijke, regionale en stedelijke cultuur- en kunstenplannen. Dat brengt met zich mee dat kunstinstellingen weer naar buiten treden om zich in het kunstdebat te mengen en om zich te profileren als partij die ten volste voldoet aan een aantal van de door de politiek gestelde speerpunten en hoofdlijnen van beleid. Interessant genoeg maakt het feitelijk niet uit of het beleid en de speerpunten substantieel anders uitpakken dan de periode daarvoor. Met een bijzondere vorm van lenigheid blijken de verschillende instellingen steeds weer in staat hun functioneren in te passen in de nieuwe hoofdlijngedachte zoals deze door de staatssecretaris is geformuleerd.

Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum Amsterdam, noemde tijdens een afgedaden bijeenkomst over de nieuwe hoofdlijnennota van de hoofdstad voor de komende jaren,

zijn museum een schoolvoorbeeld van een instelling die voldoet aan twee van de vier geformuleerde speerpunten: wereldklasse en talentontwikkeling. Hoewel dit best waar kan zijn, het gemak waarmee een instelling zich aanpast aan de wensen en verlangens van de beleidsmakers illustreert het gebrek aan nut van de herformuleringen van speerpunten. Tot een grote herschikking van subsidiemiddelen zal het naar verwachting niet leiden.

Dat het Stedelijk Museum en waarschijnlijk vrijwel alle andere instellingen bovenstaande reflex vertonen, is ze evenwel niet kwalijk te nemen. De instellingen zijn feitelijk bezig met een strategie om ook voor de komende vier jaar het werk te kunnen doen dat zij willen doen en waar ze (vaak) goed in zijn. Zo'n jaartje lobbyen en de politiek benaderen en soms ook bespelen is daar een algemeen geaccepteerd onderdeel van.

De directeuren, zakelijk en artistiek leiders van musea, poppodia, schouwburgen, multi-

culturele podia, orkesten en theatergezelschappen lopen alle bijeenkomsten af om iedereen die maar enige invloed kan hebben op de uiteindelijke verdeling van de subsidiegelden te spreken en te overtuigen van het feit dat juist zij het geld moeten krijgen dat ze hebben aangevraagd. Politici worden uitgenodigd voor een-op-eengesprekken over het toekomstperspectief van de instelling en openbare commissievergaderingen worden opeens wel bezocht waar dit de tussenliggende jaren helemaal niet gebeurde. Maar ook stevige *powerplay* wordt niet geschuwd als een partij denkt dat het effect kan hebben op de uitkomst. Vaak bestaat dan al de situatie dat een partij lijkt te worden uitgesloten van subsidie. Veel tamtam, bijvoorbeeld in de pers, wil dan nog wel eens leiden tot de gewenste ommezwaai in de politiek.

Dat de kunstlobby voor de individuele instellingen succesvol kan verlopen, lijkt vanzelfsprekend. De instelling die voldoende in staat is aan te tonen dat zij goed past binnen het nieuw vastgestelde beleid zal gereede kans maken op continuering en soms verhoging van het subsidiebudget. Die instellingen die daar op voorhand niet in slagen, moeten zich op hun bestaansrecht bezinnen en zich afvragen of ze alsnog of opnieuw aan de politieke speerpunten kunnen voldoen, willen zij overeind blijven in de strijd die in een kunsten- of cultuurplanjaar losbarst.

Wat betekent de gewijzigde rijkscultuurplansystematiek voor de effectiviteit van de kunstlobby en wat is het gevolg van het feit dat juist de grote gemeenten niet zijn overgegaan tot deze systematiekwijziging? Kan het dit jaar op gang gekomen cultuurdebat van betekenis zijn voor de manier waarop de instellingen naar elkaar en naar de overheid opereren?

Echte veranderingen

Sinds het einde van de jaren tachtig kent Nederland het systeem van de vierjaarlijkse cultuurplannen. Deze hebben in een aantal steden ver-

volg gekregen in de vorm van een stedelijk kunsten- of cultuurplan. Met het aannemen door de Tweede Kamer van de agenda cultuurbeleid en de culturele basisinfrastructuur is deze keer echter op rijksniveau in ieder geval iets veranderd. Een aantal instellingen per sector zal onder het rijk blijven vallen als zij voldoen aan de opgenomen criteria. Zij worden daarmee onderdeel van de basisinfrastructuur. De andere instellingen worden doorverwezen naar de verschillende nationale fondsen. Een aantal instellingen is zelfs specifiek door het rijk verwezen naar de eigen gemeenten. Het gaat hier met name om podia. Zij kunnen hierdoor geen aanvraag meer doen op rijksniveau, omdat zij als podium al zijn uitgesloten voor een aanvraag bij het nieuwe Nederlands Fonds voor Podiumkunsten+ (voor Amsterdam zijn dat onder andere het Muziekgebouw aan het IJ, Paradiso en het Bimhuis).

Voor de beeldende kunst en vormgeving is nog helemaal geen duidelijk kader gesteld op basis waarvan kan worden bepaald welke instellingen binnen de basisinfrastructuur zullen passen en welke niet. Vermoedelijk zal hier nog een hevige strijd over ontbranden.

De minister en daarmee ook de Tweede Kamer zullen niet gaan over individuele structurele subsidieaanvragen die worden ingediend bij de fondsen. Met de aangenomen wijzigingen in de cultuurplansystematiek zal het aantal subsidies dat wordt verstrekt door OCW veel lager liggen dan tot nu toe het geval was. Doordat bij de meeste sectoren zo ongeveer is vastgelegd wat wel en wat niet tot de basisinfrastructuur gaat horen, zal een individuele lobby minder effectief zijn dan voorheen. Het lijkt daarom logisch dat er een verschuiving zal plaatsvinden naar individuele lobby door één instelling naar sectorale lobby. De kunstlobby zal zich daarom anders moeten gaan organiseren. Hierbij zal het streven zijn om bij de sectorale budgetbehandeling door de Tweede Kamer

het budget van de eigen sector te verhogen. Zodoende zullen de individuele instellingen binnen de sector profiteren van een ruimer budget voor een gelimiteerd aantal aanvragen. Daarnaast zal een beweging nodig zijn om de belangen van de gehele cultuursector te behartigen.

Andere benadering

De redelijk grootschalige verfondsing op rijksniveau zal een andere benadering vragen van de instellingen. Fondsen lijken immers minder gevoelig voor lobbywerk van de verschillende instellingen. Commissieleden die de beoordeling van plannen op zich nemen, worden maar voor een beperkte periode aangesteld. Bovendien gaat het om mensen die zelf afkomstig zijn uit de sector. Professionals zullen niet snel zwichten voor een emotioneel pleidooi. Er bestaat voor hen niet zoiets als verantwoordelijkheid afleggen aan het volk, en herverkiezing is ook niet afhankelijk van de gegeven beoordeling.

Instellingen die buiten de boot zijn gevallen bij de basisinfrastructuur kunnen weliswaar nog een poging doen om alsnog via de politiek het gelijk en dus de subsidie binnen te halen, maar kansrijk lijkt dat niet.

Al met al zal de verschuiving van de culturele subsidie-

systematiek naar een basisinfrastructuur en gedeeltelijke verfondsing leiden tot een nieuwe kijk van de culturele instellingen op de culturele lobby. Partijen zullen snel gaan inzien dat een individuele aanpak minder effect zal sorteren dan voorheen, allereerst omdat de meer vastgelegde kaders van de basisinfrastructuur hier minder ruimte voor laten, maar ook omdat de vele instellingen die aangewezen zullen zijn op subsidie via de fondsen hier minder effectief

De instellingen zijn bezig met een strategie om ook de komende vier jaar hun werk te kunnen doen

zullen kunnen lobbyen voor subsidiebehoud of uitbreiding dan bij de politiek, die nog wel eens gevoelig kan zijn voor meer emotionele en minder zakelijke argumentatie.

Stedelijke continuïteit

Op regionaal en stedelijk niveau is veelal niet gekozen voor de nieuwe systematiek die het rijk nu zal hanteren. Veel steden kiezen voor continuering van de bestaande systematiek, soms met enige accentverschuivingen. Daardoor zullen de instellingen op dit niveau hun strategie van de afgelopen jaren handhaven. Dit betekent ook voor de regionale en stedelijke politiek dat de druk groot blijft om op instellingsniveau in te grijpen als door de commissie of Kunstraad radicale en politiek gevoelige keuzes zijn gemaakt.

De botsing van de systematiek op rijksniveau met de verschillende vormen die worden gecontinueerd in met name de grotere steden kan de

druk op de stedelijke systemen verder vergroten. Daar waar instellingen op rijksniveau buiten de basisinfrastructuur zijn beland, zullen zij zich immers des te harder inzetten om een financiële zekerheid op gemeentelijk niveau gecontinueerd of uitgebreid te zien. Het is nog moeilijk te voorspellen wat voor financiële implicaties dit zal hebben in de verschillende gemeenten. De kans dat zij hogere aanvragen zullen krijgen lijkt echter zeer groot.

Het feit dat de steden hun systematiek juist in grote lijnen in stand hebben gehouden, betekent dat er een contrast gaat ontstaan met het beleid van het rijk. Dit heeft ook zijn consequenties voor de druk die naar alle waarschijnlijkheid extra op de steden zal gaan rusten om die instellingen die buiten de culturele basisinfrastructuur zijn gevallen grotere zekerheid te geven op gemeentelijk niveau.

Rupsje-nooit-genoeg

De afgelopen jaren, misschien wel decennia, hebben culturele instellingen zich in hun cultuurlobby laten leiden door hun eigen behoefte aan subsidiezekerheid. Hiermee bedoel ik te zeggen dat instellingen, groot of klein, zich vooral hebben gericht op het beïnvloeden van de (politieke) besluitvorming vanwege de

Een contrast gaat ontstaan tussen het beleid van steden en dat van het rijk

zekerstelling van hun subsidie, of financiële ondersteuning van een samenwerkingsproject waar ze aan meewerken. Daarbij komt dat alleen dan in gezamenlijkheid wordt opgetreden wanneer de subsidiënt daarom heeft gevraagd. Vanaf de periode-Van der Ploeg wordt samenwerking feitelijk afgedwongen voor veel organisaties. Dit omdat het als een van de beleidspierpunten is geformuleerd.

Gevolg is wel dat de cultuursector vooral met zichzelf bezig was. Ze lette voornamelijk op wie met welk deeltje van het beschikbare totale subsidiebedrag ging strijken in plaats dat werd ingezet op het vergroten van het draagvlak voor cultuur in de samenleving, voor het uitleggen aan mensen buiten de sector dat er zonder cultuur geen ontwikkeling, geen creativiteit, geen economische groei ontstaat. Daarmee laat de cultuursector zich elke vier jaar weer naar de slachtbank leiden. Door deze individualistische houding ontstaat een beeld van het rupsje-nooit-genoeg, dat zal doorknoken tot de laatste snik om de subsidie en het eigen belang veilig te stellen.

Het bepalen van de werkelijke waarde van de kunsten en van de cultuursector voor de samenleving en het gezamenlijk opgaan in strijd om die waarde, gedeeltelijk meetbaar en gedeeltelijk een vorm van ontwikkeling en welzijn, kan de cultuursector in totaal en daarmee de kunstinstellingen veel meer opleveren dan de meer individuele houding die nu opgeld doet.

Hernieuwd debat

Wat dat betreft is de stap van de Mondriaan Stichting en het Fonds BKVB om gezamenlijk te komen tot een debat over de methode en de mate van subsidiëring van kunst en kunstenaars een belangrijke. Het initiatief heeft misschien nog niet een breed gedragen gevoel van noodzaak tot gezamenlijk optrekken bewerkstelligd. Wel heeft *Second Opinion*, de gezamen-

Maarten van der Meer

is woordvoerder Cultuur van GroenLinks in de gemeenteraad van Amsterdam en voorzitter van de landelijke werkgroep Kunst, Cultuur en Media van GroenLinks

lijke uitgave van de Mondriaan Stichting en het Fonds BKVB, ervoor gezorgd dat het debat over het beleid en klimaat op het gebied van kunst en cultuur weer op gang is gekomen. Dit kan de komende tijd hopelijk leiden tot een reflectie op de manier waarop de cultuurwereld zich presenteert aan politiek en samenleving.

Zelf heb ik begin 2007 een voorstel ingediend in de gemeenteraad van Amsterdam om een cultuurintendant aan te stellen, die zich voornamelijk zal bezighouden met het op gang krijgen van het cultuurdebat en het bespreken van de positionering van de (in dit geval Amsterdamse) cultuursector. Het voorstel is in maart 2007 aangenomen door de gemeenteraad. De aanstelling van deze intendant staat gepland voor begin 2008.

Zowel *Second Opinion* als het aanstellen van de Amsterdamse cultuurintendant laat zien dat in de cultuursector maar ook in de politiek behoefte is aan reflectie op het functioneren van de cultuursector en het cultuurbeleid. Hierbij is het van belang dat dit zo open mogelijk gebeurt. Want een open en continu debat over de ontwikkeling van cultuur en cultuurbeleid is noodzakelijk om te komen tot een goed samenwerkende cultuursector die met een bloeiend aanbod van verschillende kunstuitingen kan komen. Dit debat moet niet alleen plaatsvinden ten tijde van nieuwe besluitvorming, maar veel meer een continu proces van gedachtewisseling en interactie tussen de verschillende krachten binnen het culturele veld zijn. Ook de verschillende overheden moeten bij dit proces betrokken worden. Zo kan de ontwikkeling die de sector doormaakt worden meegenomen in wijzigingen van beleid en wordt de sector niet de volger van het beleid van de overheid, maar mede-initiator van nieuw denken en beleidsontwikkeling.